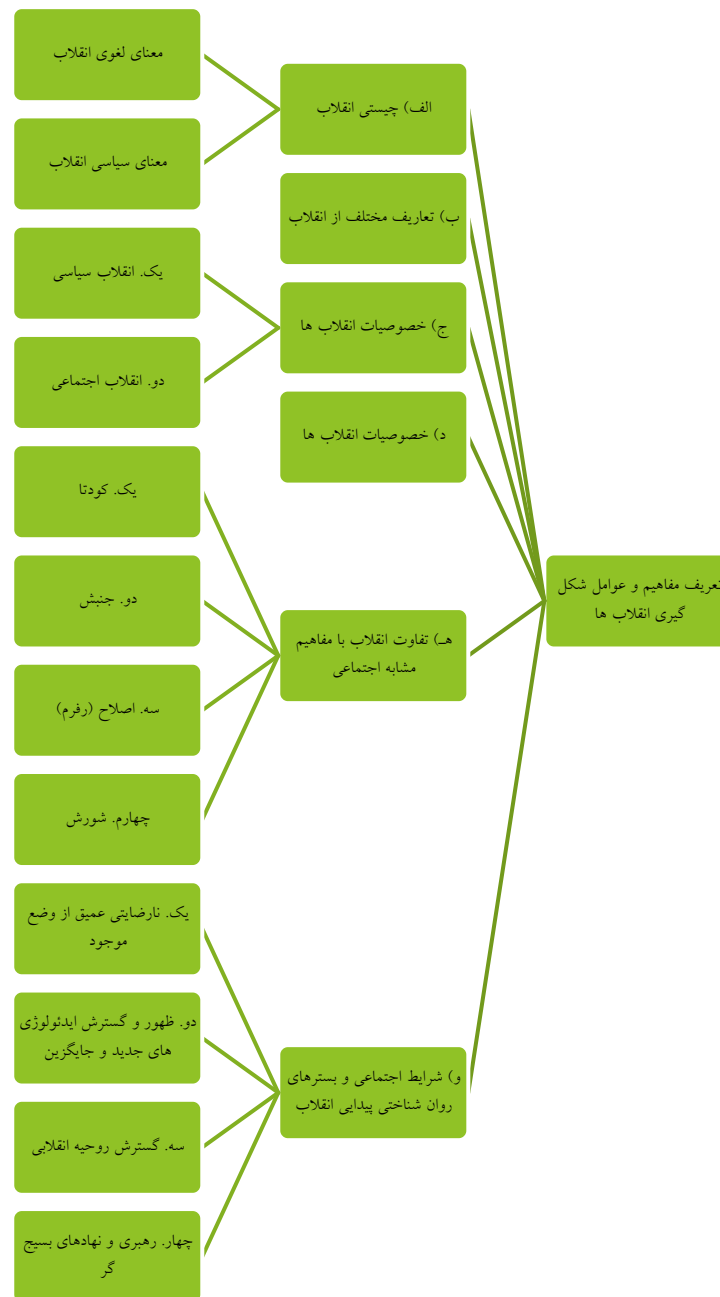

فصل اول: تعریف مفاهیم و عوامل شکل گیری انقلاب ها

- ▶ هدف های یادگیری:
- ▶ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:
- ▶ ۱- معانی لغوی و سیاسی و تعاریف مختلف انقلاب را ذکر نماید.
- ▶ ۲- گونه های مختلف انقلاب را نام برده و هر کدام را تعریف نماید.
- ▶ ۳- به برخی از خصوصیات انقلاب اشاره نماید.
- ▶ ۴- درباره تفاوت انقلاب با مفاهیم مشابه اجتماعی (کودتا، جنبش، اصلاح و شورش) را شرح دهد.
- ▶ ۵- شرایط اجتماعی و بسترهای روان شناختی پیدایی انقلاب را ذکر نموده و به بیان هر یک از آن ها بپردازد.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ معنای لغوی انقلاب: تغییر، تحول، برگشتگی و تبدیل.

➤ معنای سیاسی انقلاب: اقدام عده ای برای بر اندازی و ایجاد حکومتی جدید.

➤ ریشه های انقلاب به نظر شهید مطهری دو چیز است: ۱. نارضایتی و خشم از وضع موجود، ۲. آرمان یک وضع مطلوب.

➤ از عمده ترین خصیصه های انقلاب این است که دارای ماهیتی اجتماعی است.

➤ تعریف هانتینگتون از انقلاب: «انقلاب یک دگرگونی سریع، بنیادین و خشونت آمیز داخلی در ارزش ها، ...، رهبری، فعالیت های حکومتی و سیاست های آن است.»

➤ تعریف هانتینگتون، مربوط به انقلاب اجتماعی است.

➤ هانتینگتون با تأکید بر عنصر «خشونت»، انقلاب را از اصلاحات عمیق متمایز می سازد.

➤ از مجموعه تعارفی که درباره انقلاب وجود دارد، می توان انقلاب را به معنای تغییر در ساختار حاکمیت و ساختارهای اجتماعی در نظر گرفت.

➤ گونه های مختلف انقلاب: ۱. انقلاب سیاسی، ۲. انقلاب اجتماعی.

► نکات کلیدی شماره (۲)

► انقلاب سیاسی، ساختار حکومت را تغییر می دهد ولی ساختار اجتماعی را تغییر نمی دهد.

► انقلاب اجتماعی: تغییر سریع و اساسی در ساختار سیاسی، اقتصادی و اجتماعی یک جامعه است که با حرکت و قیام عمومی مردم همراه است.

► انقلاب اجتماعی تنها از حیث ملی اهمیت ندارد، بلکه اغلب موجب رشد الگوها، اندیشه ها و خواست های بزرگ بین المللی نیز می شود.

► انقلاب اسلامی ایران، آخرین انقلاب بزرگ اجتماعی در تاریخ جهان است، به همین رو پژوهشگران بسیاری به تفصیل بدان پرداخته اند.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

➤ خصوصیات انقلاب ها:

➤ ۱. در روند انقلاب، چند مرحله باید طی شود.

➤ ۲. علیرغم ناگهانی و سریع بودن، روند شکل گیری آن انقلاب نسبتاً طولانی است.

➤ ۳. اصولاً به همراه اعمال زور و خشونت است.

➤ ۴. بخش عمده ای از جمعیت به شکل مؤثر بسیج می شوند.

➤ ۵. مشارکت مردمی مستلزم سازماندهی، رهبری و ایدئولوژی است.

➤ ۶. تغییرات، عمیق و زیر بنایی است و ارزش های جدید، جایگزین می گردد.

➤ ۷. وجود مستمر آگاهی، موجب پی ریزی «حرکت های مداومی» می گردد.

➤ مراحل که در روند انقلاب باید طی شود:

➤ ۱. براندازی

➤ ۲. انتقال و جابه جایی قدرت

➤ ۳. پاک سازی مهره های اصلی حکومت قبلی

➤ ۴. تثبیت نظام جدید، سازندگی و تحقق آرمان های انقلاب

➤ هرچه ایدئولوژی قوی تر باشد، بسیج گروه ها گسترده تر خواهد بود.

► نکات کلیدی شماره (۴)

- کودتا: اقدام معدودی از نیروهای نظام با حمایت برخی از نیروهای حاکم است.
- هدف از کودتا، رسیدن به قدرت و برکناری حاکم قبلی است.
- کودتاچیان از پیکره قدرت حاکم بر می خیزند و پایگاه مردمی ندارند.
- کودتا در جوامعی رخ می دهد که ارتش نقش ویژه ای در برابر ملت دارد.
- در کودتا ارزش ها و زیر ساخت ها تغییر نمی یابد، بلکه در درون نظام، گروهی به جای هیئت حاکم می نشینند و حداکثر به لغو قوانین مخالف خود می پردازند.
- در کودتا، بر اندازی، جایگزینی و سازندگی تقریباً هم زمان رخ می دهد.
- جنبش، مفهوم نزدیک با انقلاب دارد.
- جنبش، بسترهای تحول در جامعه را شکل می دهد.
- جنبش، مستلزم آگاهی اجتماعی است.
- اصلاح (رفرم)، تغییر آرام و تدریجی، مسالمت آمیز و روبنایی در یک نظام است که معمولاً در جامعه ای متعادل اتفاق می افتد.

- ▶ نکات کلیدی شماره (۵)
- ▶ اصلاحات از سوی دولتمردان بوده و چه بسا پایگاه مردمی نداشته باشد.
- ▶ اصلاح از سوی حاکمان و به منظور جلوگیری از انقلاب رخ می دهد.
- ▶ معمولاً در اصلاحات، خشونت دیده نمی شود، بلکه تلاش می گردد تا اصلاحات در فضایی آرام صورت گیرد.
- ▶ شورش، حرکت مقطعی در اعتراض به موضوع خاص است.
- ▶ هدف شورشیان، محدود به برداشتن افراد خاص یا موضوعی خاص در حکومت است، بدون آنکه ترکیب سیاسی - اجتماعی را تغییر دهند.
- ▶ هدف شورش، اعتراض به وضع موجود است. شورشیان، طرحی برای آینده ندارد.
- ▶ هرگاه شورشیان به تغییر در ساختار اجتماعی و سیاسی بیندیشند و طرحی هر چند مبهم برای آینده داشته باشند، حرکت آن ها جنبه انقلابی می یابد.

➤ نکات کلیدی شماره (۶)

➤ شرایط اجتماعی و بسترهای روان شناختی پیدایی انقلاب:

➤ ۱. نارضایتی عمیق از وضع موجود.

➤ ۲. ظهور و گسترش ایدئولوژی های جدید و جایگزین.

➤ ۳. گسترش روحیه انقلابی.

➤ ۴. رهبری و نهادهای بسیج گر.

➤ نخستین عامل مهم در وقوع هر انقلاب که منشأ روان شناختی اجتماعی دارد، نارضایتی عمیق از وضعیت اجتماعی است.

➤ تا زمانی که جایگزین مناسبی برای نظام حکومتی وجود نداشته باشد، بی گمان نظام حکومتی تغییر نخواهد کرد.

➤ ایدئولوژی انقلاب، در چگونگی پیروزی آن، نوع حرکت جایگزین و حتی در مراحل و تحولات پس از پیروزی نقشی به سزا دارد.

➤ ایدئولوژی انقلاب، نظام ارزشی سازمان یافته ای است که ویژگی های نظام آرمانی را ترسیم می کند و راه رسیدن به آن ها را می نمایاند.

▶ نکات کلیدی شماره (۷)

▶ بریتون، یکی از نظریه پردازان انقلاب، معتقد است هیچ انقلابی بدون گسترش اندیشه و ایدئولوژی جدید شکل نمی گیرد.

▶ روحیه انقلابی موجب می شود فرد اعتماد به نفس یابد و در مقابل راه حال های اصلاح گرایانه و سیاست های سرکوب گرانه حکومت بایستد.

▶ تا هنگامی که روحیه انقلابی شکل نگرفته، هرچند شرایط دیگر محقق باشد، انقلابی به وقوع نمی پیوندد.

▶ اگر نارضایتی، ایدئولوژی و روحیه انقلابی پدیدار گردد، اما رهبری و نهادهای بسیج گر وجود نداشته باشد، انقلاب به پیروزی نخواهد رسید.

▶ انقلاب اسلامی ایران در سه مرحله پیدایی، پویایی و پایایی دارای رهبری واحد بود.

فصل دوم: وضعیت اروپا و ایران در اواخر قرن نوزدهم و شکل گیری الگوهای شبه ترقی غرب گرا و تعالی اسلامی

➤ هدف های یادگیری:

➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

➤ ۱- در مورد پیشرفت فناوری و نیاز اروپا به منطقه نفوذ و همچنین سیاست های استعماری اروپا توضیح دهد.

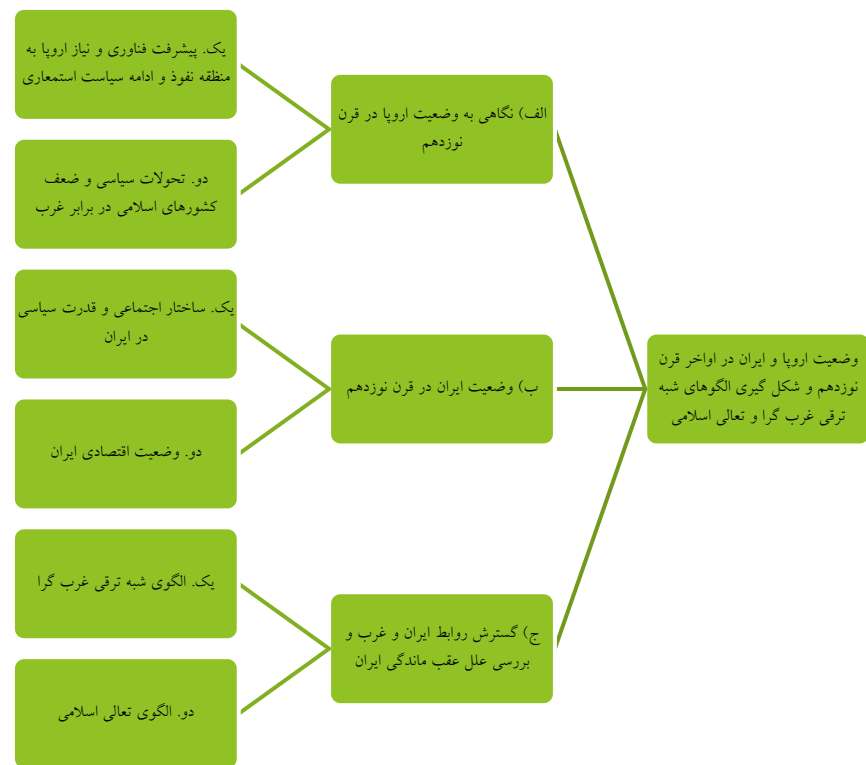
➤ ۲- تحولات سیاسی و ضعف کشورهای اسلامی در برابر غرب را شرح دهد.

➤ ۳- ساختار اجتماعی، قدرت سیاسی و وضعیت اقتصادی ایران در قرن نوزدهم را تبیین نماید.

➤ ۴- دیدگاه های مختلف درباره علل عقب ماندگی ایران را نام ببرد.

➤ ۵- در مورد الگوی شبه ترقی غرب گرا به اختصار توضیح دهد.

➤ ۶- بیان نماید الگوی تعالی اسلامی بر چه اعتقادهایی استوار است.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

- اهمیت بررسی تطبیقی ایران قرن نوزدهم و بیستم از این روست که می توان به ماهیت «پرسشی از عقب ماندگی ایران» پی برد.
- نخستین نکته در خور بررسی در قرن نوزدهم، وضعیت ناشی از انقلاب صنعتی و پیشرفت های تکنولوژی در اروپاست.
- در نیمه قرن هجدهم به ویژه در انگستان کارخانه های صنعتی ایجاد و بر شماره آنها افزوده شد. این کارخانه ها برای فروش تولیدات و تهیه مواد خام، به منابع دیگر کشورها به خصوص خاورمیانه چشم داشتند.
- در اوایل قرن بیستم، نفت خاورمیانه، بین شرکت های انگلیسی و آمریکایی تقسیم شد.
- تقسیم سرزمین های خاورمیانه به دست استعمارگران به گونه ای بود که انواع درگیری های قومی، مذهبی و سیاسی را نیز در پی آورد.
- انگلستان برای حضور مستمر در منطقه خاورمیانه به طور کلی دو هدف سیاسی و اقتصادی را دنبال می کرد.

- نکات کلیدی شماره (۲)
- قرن نوزدهم میلادی دوران اوج اقتدار امپراتوری های استعماری انگلیس، فرانسه و روسیه بود.
- شبه قاره هند، مستعمره انگلستان بود.
- الجزایر، مستعمره فرانسه بود.
- در اواخر قرن نوزدهم امپراتوری عثمانی تضعیف شد و در جنگ جهانی اول به زوال رفت.
- دولت عثمانی بزرگ ترین و پهناورترین دولت اسلامی پس از فروپاشی خلافت عباسی است.
- دولت عثمانی در اوایل نیمه دوم سده پانزدهم با فتح قسطنطنیه، تنها وارث امپراتوری رم شرقی (بیزانس) شد و در پایان سده پانزدهم به اوج اقتدار و شکوه خود رسید.
- با فروپاشی امپراتوری عثمانی، جهان اسلام بیش از پیش در برابر غرب واروپاییان تضعیف گردید.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

➤ از نظر تاریخی در دوران صفویه برای نخستین بار هویت ایرانی در قالب مذهب تشیع احیا گردید.

➤ پس از فروپاشی نظام صفوی، ایل قاجار با سرکوب ایلات و قبایل دیگر، به حاکمیت رسید.

➤ سلطنت مطلقه و فردمحوری، مهم ترین ویژگی دولت های قاجاریه بود.

➤ در دولت قاجار، نخبگان حاکم از دو گروه اشراف یا شاهزادگان و عمال دولت یا مستوفیان تشکیل می شدند.

➤ نظام قاجار از حیث ساختار قدرت، ملوک الطوایفی، و از لحاظ شیوه های اعمال قدرت، حکومت استبدادی بود.

➤ اقتصاد ایران در قرن نوزدهم با توجه به شاخصه های کشاورزی و صنعتی، اقتصادی معیشتی بود.

➤ از نظر سیاست خارجی، دولت قاجار وضعیت اسفناکی داشت.

➤ نکات کلیدی شماره (۴)

➤ دولت قاجار برای حفظ و استقرار نظام خود، مجبور بود به کشورهای قدرتمند نظیر روسیه و انگلیس امتیاز دهد.

➤ موضوع مهمی که در دوران قاجار، تأثیرات فکری بسیاری بر ایرانیان نهاد و آنان را به فکر فرو برد، جنگ های ایران و روس و شکست ایران از روسیه بود.

➤ در پاسخ به پرسش «علل عقب ماندگی ایران»، دو جریان فکری، الگوی شبه ترقی غرب گرا و تعالی خواهی اسلامی شکل گرفت.

➤ این دو الگو، در عرصه تحولات ایران، دو مؤلفه «استقلال» و «هویت» را با چالش و حتی با بحران روبه رو ساختند.

➤ روشنفکران غرب گرا، ترقی غربی را برای ایرانیان ضروری می دانستند و این گونه بود که در ایران گفتمان مدرنیته به ویژه در بُعد سیاسی و فرهنگی به عنوان نسخه درمان بخش مطرح شد.

➤ الگوی شبه ترقی غرب گرا، تنها راه علاج را مراجعه به علم غربی می دانست.

➤ نکات کلیدی شماره (۵)

➤ در الگوی ترقی، سنت و به خصوص دین در تعارض با مدرنیته قرار داشت.

➤ شاخصه های اصلی مدرنیته:

➤ ۱- دنیاگرایی

➤ ۲- علم گرایی

➤ ۳- عقلانیت خود بنیاد

➤ ۴- فایده گرایی

➤ سکولاریسم به معنای نفی امر قدسی از زندگی بشر است.

➤ سکولاریسم در ساحت انسان شناسی به اومانیسم (محوریت انسان و نفی محوریت خداوند) قائل بود.

➤ الگوی ترقی در اواخر عصر قارچایه، در قالب مشروطه غرب گرا مطرح شد که در چالش با مشروطه مشروعه قرار گرفت.

➤ نکات کلیدی شماره (۶)

➤ در عصر رضاخان مفهوم نوسازی اجتماعی و باستان گرایی، در قالب غربی شدن ایران در سایه نگرش شبه ترقی غربی دنبال شد.

➤ ترقی خواهی در اساس خود، وابستگی را نیز دنبال می نمود.

➤ الگوی تعالی اسلامی، پیشرفت را در سایه آموزه های اسلامی میسر می شمرد.

➤ الگوی تعالی نسخه برون رفت از وضعیت عقب ماندگی را مبتنی بر هویت ایرانی اسلامی می دانست.

➤ یکی از پیش زمینه های الگوی تعالی، پیشینه تاریخی مسلمانان بود.

➤ قرن چهارم، عصر طلایی مسلمانان است.

➤ نگرش تعالی، پیشرفت را در تمسک به آموزه های اسلامی و از این سو عقب ماندگی را در فاصله گرفتن از اسلام می دانست.

➤ مسلمانان در دو قرن اخیر برای بیرون آمدن از ضعفی که به دلیل سلطه استعمار و سیطره حاکمان نالایق اسلامی ایجاد شده بود، می کوشیدند.

فصل سوم: چالش الگوی شبه ترقی غرب گرا و تعالی اسلامی در عصر مشروطه

➤ هدف های یادگیری:

➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

➤ ۱- در مورد جنگ های ایران و روسیه و نقش علما در این جنگ ها توضیح دهد.

➤ ۲- نهضت تنباکو را به اختصار شرح دهد.

➤ ۳- درباره جنبش عدالت خانه و چگونگی شکل گیری قیام مشروطیت توضیح بدهد.

➤ ۴- تبیین نماید چرا نهضت مشروطه شکست خورد، دلایل آن چه بود و پس از آن چه کسی به قدرت رسید.

چالش الگوی شبه ترقی غرب
گرا و تعالی اسلامی در عصر
مشروطه

الف) جنگ های ایران و روسیه
و فتوای جهاد

ب) نهضت تنباکو

ج) از جنبش عدالت خانه تا
نهضت مشروطیت

د) حاکمیت شبه ترقی غرب
گرا و بازگشت استبداد و
تشدید وابستگی

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ الگوی شبه ترقی غرب گرا، در اواخر عصر قاجار و در گسترش ارتباط ایران و غرب شکل گرفت و جنبه تقلیدی محض داشت.

➤ یکی از مهمترین وقایع قرن نوزدهم، جنگ های ایران و روسیه بود.

➤ در این جنگ ها، علمای مذهبی در راستای حفظ بلاد اسلامی از تسلط کفار، فتوای جهاد صادر نمودند.

➤ صدور فتوای جهاد توسط علمای مذهبی، از اولین اقداماتی است که در ایران معاصر، در راستای نفی استعمار و بیرون آمدن از وضعیت موجود صورت گرفت.

➤ علما با بکارگیری قاعده «نفی سبیل» به رویارویی با استعمارگران خارجی پرداختند.

➤ قاعده نفی سبیل، سلطه کافران بر مسلمانان را نفی می کند.

➤ مبنای اساسی که الگوی تعالی در ابتدا بر آن تأکید داشت، لزوم استقلال از بیگانگان و نفی استعمار بود که پس از جنگ های ایران و روس در قیام تنباکو به جد نمایان شد و پس از آن رنگ و بوی ضدیت با استبداد به خود گرفت که ثمره آن، در «جنبش عدالت خانه» و «قیام مشروطیت» پدیدار گردید.

➤ نکات کلیدی شماره (۲)

- نگرش اصلاح طلبانه افرادی مانند سپهسالار که در قالب نگرش ترقی غربی در خور ذکر است، نهاد دینی را تضعیف نمود.
- به نظر روحانیون، دولت با اعطای امتیاز به بیگانگان، راه مداخله آنان را در ایران هموارتر می کرد.
- در رأس مخالفان روحانی، حاج ملاعلی کنی قرار داشت. رفتار وی با سپهسالار، شاخص ترین برخورد نهاد دینی و علمای شیعه با ارکان حکومت قاجار تا زمان شکل گیری نهضت تحریم تنباکو است.
- نهضت تنباکو یکی از گام های مهم در روند شکل گیری و تکامل الگوی پیشرفت و تعالی بود که نفی سلطه بیگانگان را در پی داشت.
- با صدور فتوای تحریم تنباکو از سوی میرزای شیرازی، حکومت در سال ۱۲۷۰ شمسی امتیاز یاد شده را لغو کرد و شرکت دخانیات شاهنشاهی را برچید.
- نهضت تنباکو بیش از دیگر جریان های سیاسی و مذهبی نقش بیدار گرانه داشته و در تکامل الگوی تعالی نقش مؤثری ایفا نموده است.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

- دلایل اهمیت نهضت تنباکو: گستره جغرافیایی، وحدت در حرکت، نفوذ مرجعیت شیعه، غیاب روشنفکران در جریان نهضت، گسترش شبکه اطلاع رسانی در میان نهاد مذهبی و پیروزی جریان سیاسی- مذهبی بر ضد استبداد داخلی و استعمار خارجی.
- بی تردید نهضت تنباکو که نخستین رو در رویی در برابر استبداد بود، زمینه را برای جنبش های دیگر نظیر نهضت عدالت خانه فراهم نمود.
- تدوین نظریه های علمای شیعه با تکیه بر دو اصل «حفظ اساس اسلام» و «نفی سبیل»، آشتی این نهاد دینی با حکومت فاسد و مستبد را ناممکن ساخت.
- نهضت عدالت خانه در سال ۱۲۸۳ شمسی شکل گرفت.
- همگان به شکل یکپارچه در مسیر تحقق نهضت عدالت خانه می کوشیدند.
- نهضت عدالت خانه بر مبنای دلبستگی به داشته های خود و نفی بیگانگان شکل گرفت.
- روشنفکران تحت تأثیر مشروطه خواهی، ناسیونالیسم و سکولاریسم، گذشته فرهنگی خود را نفی نمودند.

➤ نکات کلیدی شماره (۴)

➤ نهضت مشروطیت به عنوان یکی از رویدادهای مهم در تاریخ معاصر ایران، نقطه عطفی تاریخی در چالش میان دو الگوی شبه ترقی غرب گرا و تعالی اسلامی - ایرانی به شمار می رود.

➤ نهضت مشروطه، حرکتی بزرگ در تاریخ معاصر ایران بود که با رهبری همسو و بلامنازع علما در جریان جنبش عدالت خانه شکل گرفت.

➤ در مشروطه مشروعه، بحث از محدودیت استبداد و قانون گرایی، در قالب شرع اسلام و در مشروطه غربی در قالب قانون عرف و بر مبنای نگاه اومانستی خود و ضدیت با مذهب، مطرح می شد.

➤ شیخ فضل الله نوری برای تدوین متمم قانون اساسی و مرحوم نائینی در توضیح مشروطه بر اساس مبانی اسلام، تلاش هایی می کردند.

➤ دلایل شکست مشروطه: حذف نگرش مشروطه مشروعه، اختلاف گسترده در میان رهبران آن، مشکلات داخلی شامل مشکلات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی و تغییر رویکرد انگلستان درباره ایران.

► نکات کلیدی شماره (۵)

► روشنفکران، روی کار آمدن یک مستبد مدرن را به منظور حل مشکلات جامعه ضروری می دانستند بدین ترتیب، زمینه برای قدرت یافتن رضا خان پس از کودتای وی فراهم شد.

► علل انتخاب رضاخان برای فرماندهی کودتا: قدرت خشونت آمیز، قلدری، انضباط و کم سواد.

فصل چهارم: عصر پهلوی، شبه ترقی غرب گرا و باستان گرایی

➤ هدف های یادگیری:

➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

- ۱- به اختصار درباره ساختار سیاسی (استبداد) رضاخان توضیح دهد.
- ۲- تغییرات اجتماعی- اقتصادی زمان رضاخان را شرح داده و مثال هایی از آن ذکر نماید.
- ۳- در مورد هویت سازی و باستان گرایی در زمان رضا شاه مطالبی ارائه نماید.
- ۴- مختصری از اقدامات پهلوی دوم را نام برده و تغییرات اجتماعی زمان وی را بیان نماید.
- ۵- در مورد ساختار سیاسی زمان محمدرضا شاه توضیح دهد.
- ۶- هویت سازی و الگوی باستان گرایی دوران محمدرضا شاه را شرح دهد.
- ۷- پارادوکس های هویت در عصر پهلوی را نام ببرد.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ رضاشاه با کودتای ۱۲۹۹ شمسی و با کمک انگلستان، در مقام وزیر جنگ روی کار آمد.

➤ به دلیل اینکه رضاخان سواد چندانی نداشت، اقدامات او بر پایه دیدگاه های روشنفکران اعمال می گردید.

➤ دولت رضاخان نسبت به دولت های قاجار، به دلیل مبتنی بودن بر سه اصل ارتش، بروکراسی مدرن و پشتیبانی گسترده در بار، از ثبات سیاسی برخوردار بود.

➤ مهم ترین گروهی که از استبداد رضاشاه حمایت می کرد، روشنفکران غرب گرایی نظیر تقی زاده بودند که به مفهومی به نام «استبداد منور» اعتقاد داشتند.

➤ به هنگام روی کار آمدن رضاخان، فضای موجود در جهان به گونه ای بود که کشورها به نوسازی اقتصادی- اجتماعی ترغیب می شدند.

▶ نکات کلیدی شماره (۲)

▶ در حقیقت تأثیرات فکری نهضت مشروطیت و حضور طبقه جدید تحصیل کردگان غرب در کنار طبقه حاکم، بیش از هر عامل دیگری سبب رویکرد پهلوی اول به مدرن سازی کشور به شیوه غربی شد.

▶ از جمله اقدامات رضاخان: ایجاد بانک سرمایه گذاری، ترویج ملی گرایی افراطی، توسعه سرمایه داری دولتی، تأسیس بانک و راه آهن، ایجاد مدرسه و دانشگاه به سبک اروپایی و احداث کارخانه های جدید.

▶ بانک ملی یکی از نخستین اقدامات رضاخان بود که به کمک کارشناسی آلمانی محقق شد، اما از نگاه کارشناسان اقتصادی، اقدامی ناسنجیده و بیهوده بود.

▶ به نظر جان فوران ایجاد راه آهن، یکی از پروژه های اقتصادی فاجعه آمیز دوران رضاخان بود.

▶ برخی از نویسندگان، عصر پهلوی اول را به شبه مدرنیسم یاد می کنند.

▶ یکی از اقدامات مخرب پهلوی اول، در حوزه فرهنگ، کشف حجاب و همسان کردن لباس مردان بود.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

➤ فرایند شبه ترقی غرب گرا در دوره پهلوی با تأکید بر الگوی باستان گرایی استمرار یافت.

➤ اقدامات فرهنگی رضاشاه بر سه محور ناسیونالیسم (ملی گرایی) باستان گرایی، تجددگرایی و مذهب زدایی قرار داشت.

➤ رضاشاه در محور باستان گرایی به ترویج باستان گرایی افراطی با تأکید بر یکتایی نژاد آریایی، پرداختن به تاریخ شاهان قدیم و نشان دادن عظمت آنان و همچنین بازسازی آثار باستانی پرداخت.

➤ آموزشگاه های جدید و دانش سراهای مقدماتی و عالی در زمان رضاشاه به سه منظور پی ریزی شد:

➤ ۱- آماده سازی اذهان عمومی برای پذیرش تغییرات سیاسی و اجتماعی

➤ ۲- ارائه تحلیل هایی برای توجیه عملکرد نهادهای حکومتی

➤ ۳- ایجاد یکپارچگی فکری در میان مردم و نفی فرهنگ بومی

▶ نکات کلیدی شماره (۴)

▶ پس از جنگ جهانی دوم (در زمان محمدرضا شاه) از یک سو به دلیل وابستگی فکری و عملی و از سوی دیگر با توجه به فشار غرب برای انجام برخی برنامه ها در ایران، شاهد اجرای برنامه های توسعه در این کشور هستیم.

▶ پس از دو قطبی شدن جهان و اختلاف بلوک غرب و شرق، آمریکا بر ایران حاکم شد.

▶ آمریکا در رأس کشورهای بلوک غرب قرار دارد.

▶ برخی از روشنفکران مؤثر بر دولت در زمان پهلوی دوم، در راستای ترقی و برون رفت از مشکلات اجتماعی، استفاده از الگوهای غربی را پیشنهاد نمودند.

▶ نفوذ گسترده و جدی آمریکا در ایران، از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به بعد آغاز شد.

▶ مکتب مدرنیزاسیون، یکی از الگوهای توسعه به شمار می رود.

▶ از نگاه اندیشمندان و جامعه شناسان توسعه، جامعه مدرن با زوال جامعه سنتی به وجود می آید که در نتیجه آن، اقتصاد معیشتی (مبتنی بر کشاورزی)، فرهنگ سنت گرا و نظام سیاسی (بر مبنای الیگارشی) از بین می رود و به جای آن، نظام اقتصاد صنعتی و سرمایه داری فرهنگ مدرن می نشیند.

➤ نکات کلیدی شماره (۵)

➤ برنامه مدرنیزاسیون غربی در ایران با پنج برنامه توسعه اقتصادی- اجتماعی از اواسط دهه ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۶ شمسی در ایران اجرا شد. بررسی این برنامه مهمترین اقدام اقتصادی پهلوی دوم به شمار می رود.

➤ برنامه های مدرنیزاسیون محمدرضا شاه در حوزه اقتصاد در پی صنعتی سازی وابسته ایران، در حوزه اجتماعی خواهان ایجاد طبقه متوسط جدید و در حوزه فرهنگی به دنبال تضعیف و تخریب فرهنگ دینی و حاکم کردن فرهنگ غربی در ایران بود.

➤ مذهبی بودن بسیاری از اعضای طبقه متوسط جدید، سبب شد که هدف رژیم برای استفاده از فرهنگ شاهنشاهی و ترویج باستان گرایی با شکست روبه رو گردد.

➤ با کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ روند فردمحوری محمدرضا شاه در حکومت آغاز گردید.

➤ آغاز فردمحوری پهلوی دوم با حمایت آمریکایی ها بود.

➤ آمریکا پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به عنوان قدرت برتر در سیاست خارجی ایران مطرح گردید.

➤ نکات کلیدی شماره (۶)

➤ مهم ترین پایگاه های قدرت پهلوی دوم؛ ارتش و سازمان های امنیتی بود.

➤ فعالیت احزاب سیاسی بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ممنوع شد.

➤ روی کار آمدن کندی در سال ۱۳۳۹ شمسی و برنامه های اصلاحی وی، فشارهای بیشتری بر رژیم شاه برای ایجاد فضای باز سیاسی و انجام اصلاحات در ایران وارد آورد.

➤ دوره جدید استبداد- که از آن به استبداد نفتی تعبیر می شود- با سرکوب قیام مردم در ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ آغاز گردید.

➤ هویدا، نخست وزیر تشریفاتی شاه بود.

➤ بر اساس قانون اساسی که در جریان نهضت مشروطه تدوین شد، رژیم ایران مشروطه سلطنتی بود.

➤ پهلوی دوم به منظور تقویت سلطنت و استقرار حاکمیت شاه و تضعیف حقوق ملت، مجلس مؤسسات تشکیل داد.

➤ نکات کلیدی شماره (۷)

- در زمان محمدرضا شاه اصل نظارت مجتهدان بر مصوبات مجلس شورا تعطیل شد.
- رژیم های سیاسی در بستر نوسازی و یا در فرایند توسعه، به سکولاریسم روی آوردند.
- ترویج باستان گرایی موجب شد تعریفی از ایران گرایی و هویت شبه ایرانی آغاز گردد که به عمد عنصر مذهب در آن مغفول ماند.
- از جمله اصلاحاتی که رژیم شاه برای ترویج شبه ایران گرایی انجام داد برگزاری جشن های شاهنشاهی و تغییر تقویم هجری به شاهنشاهی، بود.
- اقدامات شاه برای نفی مظاهر مذهبی: انقلاب سفید شاه و رفراندوم شاه و ملت، ایجاد سپاه دین، تأسیس دانشکده الهیات در دانشگاه تهران، حذف سوگند به قرآن در مجلس و تبعید رهبران مذهبی شیعه به ویژه امام خمینی.

▶ نکات کلیدی شماره (۸)

▶ پارادوکس های هویت در عصر پهلوی:

▶ ۱- بازگشت به ایران باستان با احیای مظاهر فرهنگ غربی

▶ ۲- شعار عزتمندی در کنار وابستگی به آمریکا

▶ ۳- دفاع از هویت ایرانی و تقابل با فرهنگ اسلامی

▶ شفاف ترین اقدامی که برای رژیم شاه هزینه سنگینی داشت، «لایحه کاپیتولاسیون» و تصویب آن در مجلس شورای ملی بود که حکایت گر وابستگی و سرسپردگی رژیم پهلوی بود.

▶ لایحه کاپیتولاسیون برای مستشاران و مأموران آمریکایی در ایران مصونیت قضایی را تضمین می کرد.

فصل پنجم: روند تکاملی الگوی «پیشرفت و تعالی» و شکل‌گیری انقلاب

➤ هدف‌های یادگیری:

➤ انتظار می‌رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

➤ ۱- درباره فرایند تکامل الگوی پیشرفت و تعالی در عصر پهلوی اول و دوم به اختصار توضیح دهد.

➤ ۲- بیان نماید جنبش ملی شدن صنعت نفت از چه لحاظ‌هایی اهمیت دارد.

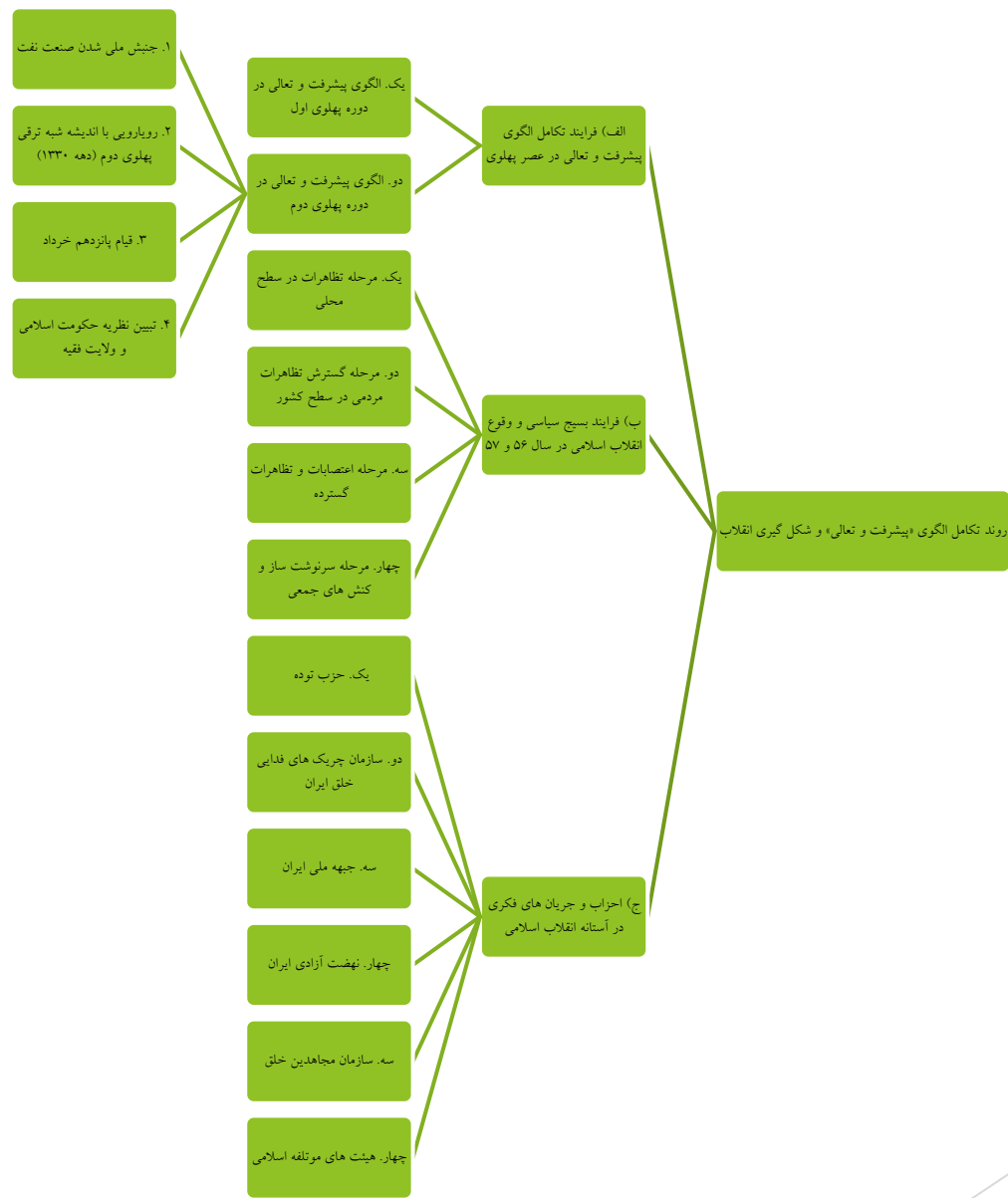
➤ ۳- مختصری درباره قیام پانزدهم خرداد شرح دهد.

➤ ۴- بیان نماید تبیین نظریه حکومت اسلامی در چه سالی بود و چه اثراتی داشت.

➤ ۵- روند تحولات انقلاب اسلامی را در چهار مرحله توضیح دهد.

➤ ۶- احزاب و جریان‌های فکری در آستانه انقلاب اسلامی را نام برده و درباره هر کدام توضیح مختصری ارائه دهد.

➤ ۷- مشخص نماید کدام حزب تا آخر با امام (قدس سره) و انقلاب باقی ماند.

- ▶ نکات کلیدی شماره (۱)
- ▶ نگرش تعالی اسلامی در حقیقت به دنبال استقلال طلبی و هویت خواهی شکل گرفت.
- ▶ علمای دینی در زمان رضا خان تلاش کردند در قالب تحرکات فرهنگی فعالیت کنند.
- ▶ حوزه علمیه قم به وسیله آیت الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی تأسیس شد.
- ▶ عمده ترین نتیجه تأسیس حوزه علمیه قم، انتقال مرکزیت شیعه از نجف به قم بود.
- ▶ آیت الله حائری به لائیتسم در حال پیشروی توجه کرد.
- ▶ تقویت فرهنگ دینی از سوی آیت الله حائری بعدها سبب تفوق اندیشه دینی بر سکولاریسم شد.
- ▶ از رویدادهای مهم عصر رضا شاه، قیام مسجد گوهر شاد در تیرماه ۱۳۱۴ است.
- ▶ دیکتاتوری رضا شاه در ۲۵ شهریور، ۱۳۲۰ شکست خورد و وی تبعید شد.
- ▶ نیروهای مذهبی در اوایل دهه ۱۳۲۰، با اندیشه های احمد کسروی، مبانی کمونیسم و باورهای بهائیت مبارزه می کردند، و برای گسترش حجاب زنان می کوشیدند.
- ▶ بی تردید از پدیده های جریان احیای تفکر دینی در دهه ۱۳۲۰، ظهور امام خمینی (قدس سره) در صحنه سیاسی - مذهبی ایران بود.

- نکات کلیدی شماره (۲)
- ورود آیت الله بروجردی در سال ۱۳۲۳ به حوزه علمیه قم سرآغاز تحولی عظیم در مرجعیت شیعه شد.
- در دهه های ۱۳۲۰ و ۱۳۳۰ دو رکن دیگر به ارکان فعالیت جنبش بیدارگری اسلامی افزوده شد؛ مطبوعات دینی و گرایش دین باور جنبشی دانشجویی.
- مهم ترین حرکت ضد استعماری دهه ۱۳۲۰، جنبش ملی شدن صنعت نفت است.
- در جریان ملی شدن صنعت نفت، دو گرایش فکری ملی و مذهبی با تکیه بر قاعده «نفی سبیل»، به نفی سلطه انگلیس بر ایران پرداختند.
- آیت الله کاشانی در ملی شدن صنعت نفت نقش داشت.
- قیام ۳۰ تیر ۱۳۳۱ با فتوای آیت الله کاشانی صورت گرفت.
- آیت الله بروجردی برای خروج روحانیت شیعه از انزوای مذهبی در جهان اسلام تلاش کرد.
- آیت الله بروجردی در اروپا، آمریکا، آفریقا و آسیا مراکز اسلامی ویژه شیعیان تأسیس کرد.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

➤ پس از درگذشت آیت الله بروجردی جلساتی تشکیل شد. نتیجه این جلسات آن بود که تنها راه نجات اسلام، پرداختن به مبارزه ای عقیدتی- سیاسی و روی آوردن به مرجعیت دینی- سیاسی است. اسلام سیاسی احیا شد به کمک آرای امام خمینی (قدس سره) به طور مشخص با انتشار کتاب کشف اسرار انتشار یافت.

➤ امام خمینی (قدس سره) در واکنش صریح به لایحه انجمن های ایالتی و ولایتی، خواستار لغو آن گردید.

➤ قیام پانزده خرداد در واقع نمودار گرایش جدی تر روحانیون به فعالیت های سیاسی بود.

➤ با قیام پانزدهم خرداد، تعالی خواهی به جریان قدرتمندی بدل گردید.

➤ امام خمینی (قدس سره) در اعتراض به لایحه کاپیتولاسیون در ۱۳ آبان ۴۳ دستگیر و به ترکیب و سپس عراق تبعید شد.

➤ در کنار مبارزه روحانیت، گروهی مذهبی جنبش دانشجویی در بیدادگری اسلام نقش به سزایی داشته است.

➤ نکات کلیدی شماره (۴)

➤ حضور علمی آیت الله مطهری سرآغاز ترویج و تبلیغ اندیشه های اصیل و ناب اسلامی با رویکردی حوزوی دانشگاهی گردید.

➤ جلال آب احمد با نگارش کتاب های «غرب زدگی» و «در خدمت و خیانت روشنفکران»، به تبیین ابعاد غرب زدگی و روشنفکران پرداخت. آل احمد، اسلام شیعی را عنصری تفکیک ناپذیر از هویت ایرانی معرفی کرد.

➤ در نظر آل احمد، مذهب شعیه ایدئولوژی مناسبی برای بسیج سیاسی است.

➤ دکتر شریعتی با طرح گفتمان «بازگشت به خویشتن»، گفتمان «غرب زدگی» آل احمد را پی گرفت.

➤ بیداری اسلامی و روند تکاملی تعالی طلبی از سال ۱۳۴۸ با طرح نظریه حکومت اسلامی - که با عنوان «ولایت فقیه» در مسجد شیخ انصاری نجف آغاز گردید - از سوی امام خمینی (قدس سره) وارد مرحله تازه ای گردید.

➤ امام در بحث های حکومت اسلامی علیه رژیم ایران و کشورهای اسلامی موضع می گرفت و آنها را عامل عقب ماندگی مسلمانان معرفی می کرد.

➤ نکات کلیدی شماره (۵)

- در سال ۱۳۵۶ فضای مساعدی برای جنبش بیداری اسلامی به وجود آمد یکی از این عوامل، روی کار آمدن دموکرات ها در آمریکا بود. با مطرح شدن شعار حقوق بشر از سوی دموکرات ها، زمینه فشار بر شاه برای ایجاد فضای باز سیاسی فراهم شد.
- نقطه آغاز وضعیت انقلابی در ایران ۱۷ دی ۵۶ یعنی زمان چاپ مقاله توهین آمیز رشیدی مطلق به امام خمینی (قدس سره) در روزنامه اطلاعات بود.
- ۱۹ دی ۵۶، نخستین روز حرکت جمعی است که به گونه ای گسترده و سازماندهی شده ادامه یافت و از آن روز بر جمعیت بسیج شده علیه رژیم نیز افزوده گردید.
- فرایند بسیج سیاسی در ایران با نارضایتی عمومی و آگاهی بخشی به مردم شروع شد.
- مرحله اول تحولات که در سطح محلی بود، با درج مقاله توهین آمیز نسبت به امام خمینی (قدس سره) شروع شد.
- مرحله دوم تحولات که گسترش تظاهرات مردمی در سطح کشور بود، با آغاز ماه رمضان شروع شد.

- ▶ نکات کلیدی شماره (۶)
- ▶ رژیم سعی کرد حادثه دلخراش سینما رکس آبادان در ۲۸ مرداد را از جانب مخالفان نشان دهد اما موفق نشد.
- ▶ راهپیمایی عظیم بعد از نماز عید فطر در سال ۵۷، بی سابقه ترین تظاهرات خیابانی بود.
- ▶ کشتار ۱۷ شهریور میدان ژاله به جمعه سیاه معروف است.
- ▶ کشتار ۱۷ شهریور میدان ژاله یکی از مهم ترین وقایع دوران انقلاب بود که موج اعتصابات و تظاهرات وسیع تری را به دنبال داشت و بازتاب آن در سطح جهانی، جایگاه رژیم را به شدت تضعیف کرد.
- ▶ در پی فاجعه خونین ۱۷ شهریور، رژیم اصلاحاتی انجام داد:
- ▶ زندانی کردن هویدا و نصیری، لغو تقویم شاهنشاهی، آزاد کردن برخی از زندانیان سیاسی و تعطیل نمودن تعدادی از مراکز فساد و قمار.
- ▶ اعتصاب کارمندان، دولت را به بن بست رساند.

- ▶ نکات کلیدی شماره (۷)
- ▶ اعتصاب کارگران و کارکنان صنعت نفت و تعطیلی صدور نفت در ۲۲ مهر ۵۷، به منزله قطع رگ حیاتی اقتصاد ایران بود.
- ▶ امام خمینی (قدس سره) راهپیمایی بزرگ تاسوعا و عاشورا را به منزله رفراندومی مجدد شمرد.
- ▶ در مرحله چهار تحولات که مرحله سرنوشت ساز و کنش های جمعی بود، مردم مستقیماً با سربازان دولتی درگیر می شدند، یا حتی پادگان ها را به تصرف و سلاح ها را خارج می کردند.
- ▶ شاه و خاندانش در ۲۶ دی ۵۷ از کشور خارج شد.
- ▶ در روز اربعین حسینی، عظیم ترین راهپیمایی تاریخ شکل گرفت و در قطعنامه پایانی، بر کناره گیری اعضای شورای سلطنت تأکید شد.
- ▶ امام خمینی (قدس سره) در ۱۲ بهمن ۵۷ و همزمان با دولت بختیار وارد ایران شد.
- ▶ حزب توده سعی داشت «استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی» را به «استقلال، آزادی، عدالت اجتماعی» تغییر دهد.

➤ نکات کلیدی شماره (۸)

➤ حزب توده به جای سوسیالیسم از «بیش توحیدی» و به جای پرولتاریا از «مستضعفین» استفاده می کرد.

➤ جریان های فکری- مارکسیستی در جریان و پس از انقلاب با اقبال مردمی روبه رو نشدند.

➤ از جمله دلایل روی گردانی مردم از حزب توده: عدم تجانس اعتقادی، وابستگی به قدرت های بیگانه و مخالفت با اهداف و شعارهای انقلاب.

➤ سازمان چریک های فدایی خلق ایران ابتدا در گنبد شورشی را سازماندهی کردند، همچنین در کردستان با همکاری احزاب ضد انقلاب به جنگ با حامیان و پاسداران انقلاب اسلامی پرداختند.

➤ جبهه ملی ایران از حزب های ایران، پان ایرانیسم، مردم ایران و نیروی سوم تشکیل شد.

➤ وجه مشترک احزاب جبهه ملی: ترجیح ایرانی بودن بر اسلامی بودن، جدا دانستن دین از سیاست و عملکرد غیر مذهبی.

➤ نکات کلیدی شماره (۹)

➤ شاهپور بختیار، یکی از رهبران جبهه ملی بود.

➤ جبهه ملی با لایحه قصاص در مجلس شورای اسلامی مخالفت کرد و مردم را به راهپیمایی فراخواند، امام خمینی (قدس سره) بانیان این راهپیمایی را مرتد خواند.

➤ نهضت آزادی از جبهه ملی منشعب شده بود.

➤ نهضت آزادی از جبهه ملی منشعب شده بود.

➤ نهضت آزادی عمدتاً به فعالیت های سیاسی می پرداخت.

➤ بازرگان به حزب نهضت آزادی تعلق داشت.

➤ امام خمینی (قدس سره) بختیار را «ته مانده استعمار، خائن، ذخیره استعمار، نوکر و مأمور، آدمکش، به تباهی کشاننده مملکت و جانی» معرفی کرد.

➤ آنچه موجب تغایر دیدگاه ها و عملکرد نهضت آزادی با انقلاب اسلامی شد: اعتقاد به جدایی دین از سیاست، علم زدگی، وابستگی و خوش بینی به قدرت های جهانی به ویژه آمریکا و نداشتن شم سیاسی.

➤ آشنایی سازمان مجاهدین خلق با مذهب از طریق آثار مهندس بازرگان (کتاب راه طی شده بازرگان) بود.

➤ نکات کلیدی شماره (۱۰)

➤ یکی از مظاهر بی اعتقادی مجاهدین به اسلام حوزوی، عدم باور به رساله عملیه بود که آن را محصول شرایط دوره فئودالیسم می دانستند.

➤ هیئت های مؤتلفه اسلامی در طول سال های ۱۳۴۴ تا ۱۳۵۶ پیام های امام خمینی (قدس سره) را به سرعت در سراسر کشور توزیع می کرد و با سازماندهی مردم و هیئت های مذهبی نقش بسزایی در انقلاب داشت.

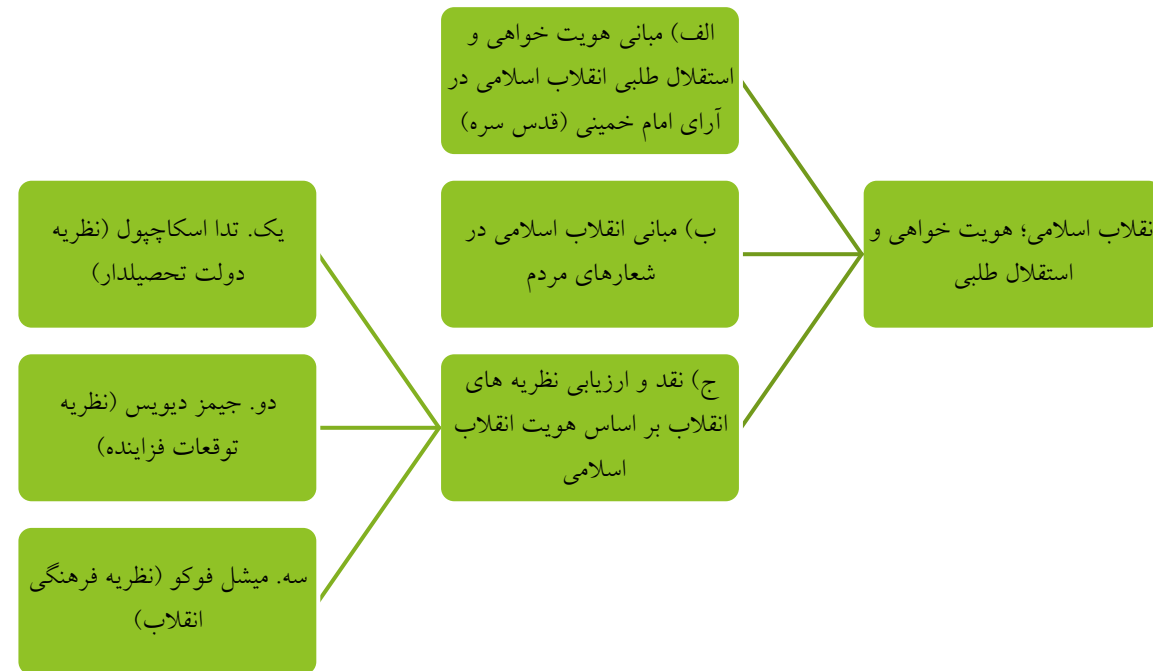
➤ هیئت مؤتلفه اسلامی در خط امام (قدس سره) و انقلاب باقی ماند.

فصل ششم: انقلاب اسلامی؛ هویت خواهی و استقلال طلبی

➤ هدف های یادگیری:

➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

- ۱- درباره مبانی هویت خواهی و استقلال طلبی انقلاب اسلامی در آرای امام خمینی (قدس سره) به اختصار توضیح دهد.
- ۲- مبانی انقلاب اسلامی در شعارهای مردم را مشخص نماید.
- ۳- انواع نظریه های درباره تحلیل انقلاب ها را نام برده و هر کدام را تعریف نماید.
- ۴- درباره نظریه دولت تحصیل دار اسکاچپول به اختصار شرح دهد.
- ۵- نظریه توقعات جیمز دیویس را بیان نماید.
- ۶- مختصری درباره نظریه فرهنگی انقلاب میشل فوکو توضیح دهد.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ ماهیت انقلاب ایران، استقلال طلبانه و هویت خواهانه است.

➤ زمینه اصلی وقوع انقلاب ایران، هویت فرهنگی آن است.

➤ انقلاب اسلامی پاسخی به بحران هویت شکل گرفته بر اثر سیاست های عصر پهلوی بوده است.

➤ امام (قدس سره) از انقلاب ایران با عنوان انقلابی فرهنگی یاد می کند.

➤ نگاه امام (قدس سره) به عنصر «فرهنگ» نگاهی مبنایی و زیربنایی است.

➤ فرهنگ در اندیشه امام خمینی (قدس سره) به قدری مهم است که هجوم به آن در رأس تمامی اهداف استعمارگران قرار می گیرد.

➤ امام (قدس سره) از استقلال فرهنگی به عنوان دستاورد انقلاب اسلامی یاد می کند.

➤ امام خمینی (ره)، انقلاب اسلامی را راهی برای رسیدن به استقلال و بازیابی هویت خودی می داند.

➤ امام (قدس سره) انقلاب را ناشی از تحول درونی، برگرفته از هویت خودی و پاسخی به چالش های هویتی می دانست.

- نکات کلیدی شماره (۲)
- در حقیقت هر انقلابی دارای شعارهایی است که در ایدئولوژی انقلاب و فرهنگ آن جامعه ریشه دارد.
- در شعارهای انقلابی اغلب بر موضوعاتی نظیر رهبری و رهبر، راه نجات یا ایدئولوژی های نجات بخش و اهداف انقلابی تأکید می شود.
- ویژگی های مشترک شعارها: فهم پذیری بودن، ریشه داشتن در پیشینه تاریخی مشترک، جذابیت و سادگی.
- بر پایه پژوهشی که در سال ۸۳ انجام گرفته، در شعارهای مطرح شده در انقلاب اسلامی، بر ارزش شهادت و جانبازی (۴۱ درصد) یعنی بیشتر از همه تأکید رفته است.
- وضعیت فرهنگی در شعارهای انقلاب، بیشتر وجود داشته است.
- بی شک وضعیت نامطلوب فرهنگی و نیز ماهیت سیاسی نامطلوب منتج از آن، اساسی ترین ریشه وقوع انقلاب اسلامی بوده است.

- نکات کلیدی شماره (۳)
- نظریه های درباره انقلاب ها دو گونه اند: نظریات سطح خرد و نظریات سطح کلان.
- در نظریات سطح خرد، برای تبیین دیدگاه های و کنش های سیاسی افراد، برداشت های ذهنی و فرایندهای فکری آنها و همچنین عوامل محیطی مطمح نظر قرار می گیرند.
- نظریات سطح خرد، در تحلیل چگونگی انقلاب، بر روان شناسی افراد تأکید بسیار دارند.
- نظریه محرومیت نسبی از سوی «تد رابرت گر» مطرح شده است.
- نظریه محرومیت نسبی از نظریات سطح خرد است.
- نظریات سطح کلان به مسائل فراگیر که همان ساختارهای اجتماعی است، توجه ویژه ای دارند.
- نظریات اقتصادی، را عامل زیر بنایی هر جامعه می دانست.
- نظریه دولت تحصیلدار از سوی «تدا اسکاچپول» ارائه گردیده است.

- نکات کلیدی شماره (۴)
- نظریه دولت تحصیلدار عوامل اقتصادی را منشأ انقلاب ها می داند.
- مقابله «دولت تحصیلدار و اسلام شیعی» به وسیله اسکاچپول برای توجیه رویداد انقلاب اسلامی مطرح شد.
- اسکاچپول، تنها انقلاب اسلامی ایران را انقلابی آگاهانه می داند.
- نظریات توقعات فزاینده از جیمز دیویس است.
- نظریه جیمز دیویس، وجهه ای روانشناسانه دارد و بر همین بنیاد نیز وی عامل انقلاب را نوع نگرش افراد به عالم خارج معرفی می کند.
- از نگاه جیمز دیویس، وجود نارضایتی است که انقلاب را می سازد، نه شرایط ملموس اقتصادی.
- آبراهامیان، نظریه توقعات فزاینده جیمز دیویس را با علل رویداد انقلاب اسلامی ایران سنجیده است.
- برای نقد نظریه توقعات فزاینده، پیشینه تاریخی مدرنیزاسیون مورد بررسی قرار می گیرد.

- ▶ نکات کلیدی شماره (۵)
- ▶ نظریه فرهنگی انقلاب از میشل فوکو است.
- ▶ یکی از اندیشمندان علوم اجتماعی فرانسه میشل فوکو است که به انقلاب اسلامی ایران توجهی خاص داشته و تلاش نموده تا از منظر فرهنگی، انقلاب ایران را بکاود.
- ▶ وحدت کلمه یا اراده جمعی مردم، فوکو را شگفت زده کرده است.
- ▶ فوکو معتقد است مذهب تشیع دارای ویژگی هایی است که فرهنگ غرب از آن تهی است.
- ▶ از منظر فوکو، دو ویژگی اثر گذار در حرکت های مذهب تشیع وجود دارد:
- ▶ ۱. اعتقاد به امام زمان (عج).
- ▶ ۲. وجود روحانیت شیعه.
- ▶ فوکو، انقلاب اسلامی ایران را بر خلاف جریان مدرنیسم و اساساً متفاوت با انقلاب های دیگر می داند.

فصل هفتم: تحلیل بر تحولات دوران تثبیت و تداوم انقلاب اسلامی

➤ هدف های یادگیری:

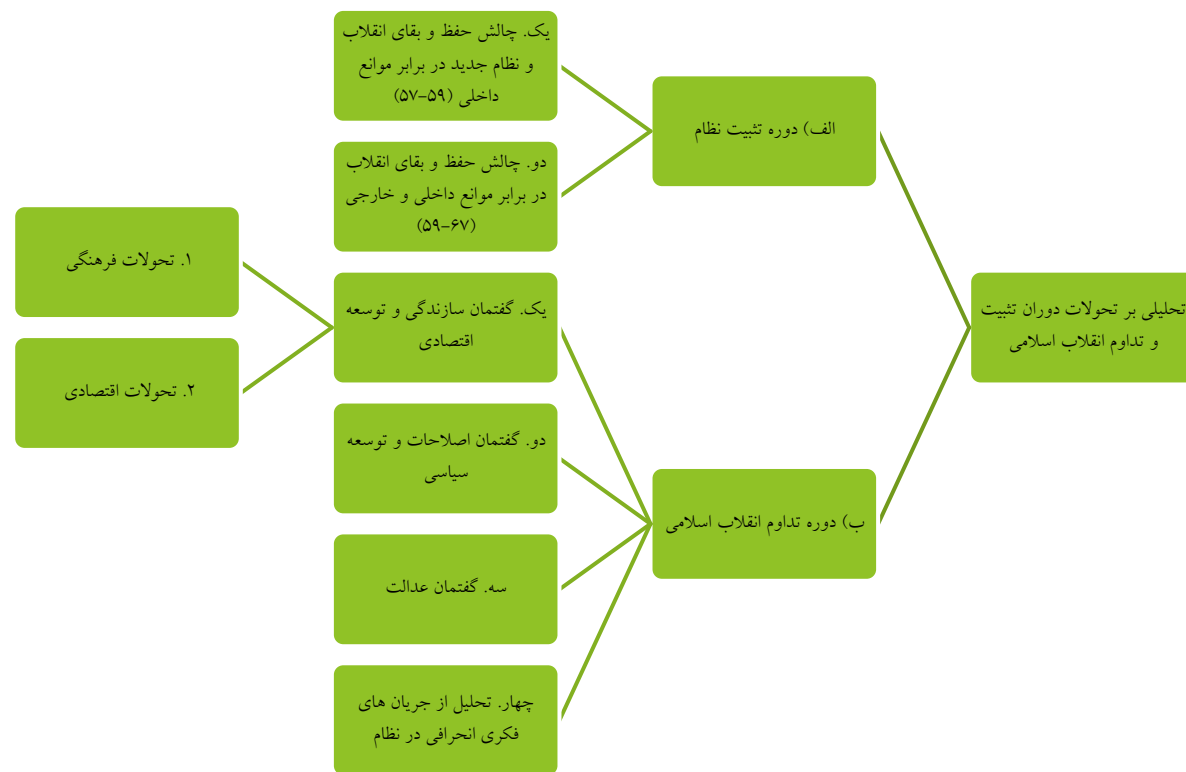
➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

➤ ۱- دو چالش مربوط به دوره تثبیت نظام را نام برده و در مورد هر کدام به اختصار توضیح دهد.

➤ ۲- در مورد گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی به اختصار شرح دهد.

➤ ۳- سیاست های گفتمان اصلاحات و توسعه سیاسی را بیان نماید.

➤ ۴- مختصری درباره گفتمان عدالت توضیح دهد.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ دوره اول، پس از انقلاب اسلامی، دوره تثبیت نظام است.

➤ دو مقوله در دوره تثبیت نظام در خور بررسی است:

➤ ۱- چالش حفظ و بقای انقلاب و نظام جدید در برابر موانع داخلی (۵۷-۵۹).

➤ ۲- چالش حفظ و بقای انقلاب در مقابل موانع خارجی و داخلی (۵۹-۶۷).

➤ دولت انتقالی بر تدبیرهای اداری و معمول بروکراتیک در جامعه انقلابی و غفلت از ابتکارهای انقلابی تأکید داشت.

➤ شورای انقلاب بر پدیده «انقلاب نظام» تأکید داشت، اما دولت موقت بر پدیده «نظام» اصرار می ورزید.

➤ سفارت آمریکا در ۱۳ آبان ۵۸ تسخیر شد.

➤ تسخیر سفارت آمریکا که از آن به «انقلاب دوم» یاد می شود، آخرین حادثه قبل از کناره گیری دولت انتقالی (موقت) بود.

➤ آمریکا پس از تسخیر سفارتش، عملیات طبس را در اردیبهست ۵۹ تدارک دید.

➤ نکات کلیدی شماره (۲)

➤ قطع رابطه سیاسی ایران و آمریکا از سال ۵۸ به بعد، به رابطه سلطه آمیز آمریکا پایان داد.

➤ کودتای نوژه، پیش از اجرا به دست نیروهای سپاه پاسداران انقلاب اسلامی خنثی گردید.

➤ ستاد جنگ های نامنظم در جبهه ها با مدیریت دکتر چمران و آیت الله خامنه ای بنیان گذاری شد.

➤ هنگام طرح بی کفایتی سیاسی بنی صدر در مجلس، گروه های مجاهدین خلق، پیکار، رنجبران و اقلیت های دیگر، حملات وسیعی را برای جلوگیری از کار مجلس تدارک دیدند.

➤ خرمشهر در سوم خرداد ۶۱ آزاد شد.

➤ در سومین دوره انتخابات مجلس شورای اسلامی، گروه سیاسی جدیدی به نام «مجمع روحانیون مبارز» شکل گرفت.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

- امام خمینی (قدس سره) در سال ۶۷ پیامی دادند که به «منشور برادری» معروف شد.
- در دی ماه ۶۷، هیئتی به سرپرستی آیت الله جوادی آملی، از سوی امام خمینی (قدس سره) برای دیدار با گورباچوف و رسانیدن پیام ایشان به مسکو رفت.
- امام خمینی (قدس سره) در ۱۴ خرداد ۶۸ رحلت فرمودند.
- هدف گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی، سازندگی و رفع مشکلات اقتصادی کشور بود.
- از فضای حاکم بر سیاست های پس از جنگ با عنوان «گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی» یاد می شود.
- در گفتمان سازندگی و توسعه اقتصادی به دلیل فرصت اندک برای تدوین الگو، از الگوهای خارجی و سازمان های بین المللی استفاده شد.
- برنامه اول توسعه اقتصادی پس از طی مراحل قانونی به تصویب رسید، اما به جای آن دولت وقت برنامه دیگری را به نام «برنامه تعدیل اقتصادی» اجرا نمود.

➤ نکات کلیدی شماره (۴)

➤ سیاست تعدیل در حقیقت تلاش سازمان یافته برای رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه به شمار می آید.

➤ اجرای برنامه های توسعه مستلزم بهره گیری از الگوهای فرهنگی خاصی در کشور بود که از آن به «فرهنگ توسعه» تعبیر می شود.

➤ برنامه های توسعه، اگر چه عنوان برنامه توسعه اجتماعی و فرهنگی را نیز در کنار توسعه اقتصادی به همراه داشت، در آن توجه کمتری به موضوع فرهنگ شده بود.

➤ از سال های میانی برنامه توسعه به بعد، مهم ترین نگرانی های مسئولان نظام و دیگر قشرهای جامعه، مقابله با تهاجم فرهنگی بود.

➤ تجمل گرایی، از چالش های دولت سازندگی و توسعه اقتصادی بود.

➤ دولت اصلاحات و توسعه سیاسی، موضوع توسعه سیاسی را به عنوان مهم ترین مسئله دوران خود مطرح نمودند.

➤ یکی از اساسی ترین موضوعاتی که در گفتمان اصلاحات مطرح گردید، موضوع تقدم توسعه سیاسی بر توسعه اقتصادی بود.

- نکات کلیدی شماره (۵)
- در دولت اصلاحات، نگرش قالب در بحث اقتصادی، برنامه تعدیل اقتصادی بود.
- نقطه مرکزی گفتمان اصلاحات بحث از توسعه سیاسی بود.
- گفتمان عدالت در انتخاب ریاست جمهوری سال ۸۴ روی کار آمد.
- رهبر انقلاب اسلامی راهبرد دهه آینده کشور را «عدالت و پیشرفت توأمان» اعلام نمودند.
- موضوع محوری گفتمان عدالت، عدالت اجتماعی است.
- گفتمان عدالت محوری، رسیدن به پیشرفت را بر اساس الگوی تعالی در نظر گرفته است.
- در حقیقت شعار آزادی که یکی از اساسی ترین آرمان های انقلاب اسلامی بود، مهم ترین زمینه روی کار آمدن دولت اصلاحات را فراهم نمود.

فصل هشتم: دستاوردهای انقلاب اسلامی

➤ هدف های یادگیری:

➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

➤ ۱- دستاوردهای سیاسی انقلاب اسلامی در سطح داخلی را نام برده و در مورد هر کدام به اختصار توضیح دهد.

➤ ۲- دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی در سطح داخلی را نام برده و توضیح کوتاهی درباره هر یک ارائه دهد.

➤ ۳- پس از ذکر دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی در سطح نظام بین الملل، درباره هر کدام توضیح دهد.

➤ ۴- با ذکر دستاوردهای سیاسی انقلاب اسلامی در سطح نظام بین الملل، هر کدام را به اختصار شرح دهد.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ دستاوردهای سیاسی انقلاب اسلامی در سطح داخلی:

➤ ۱. سرنگونی نظام شاهنشاهی و استقرار حاکمیت الهی.

➤ ۲. افزایش بینش و مشارکت سیاسی مردم.

➤ ۳. استقلال و دگرگونی اصول سیاست خارجی.

➤ عینی ترین دستاورد انقلاب اسلامی، در هم کوبیدن نظام شاهنشاهی بود.

➤ پس از قرون وسطا در اروپا و حاکمیت زورمندانه کلیسا به نام دین، «لیبرال دموکراسی» غرب، راهکار کنار نهادن دین و ناکارآمد جلوه دادن آن را برگزید.

➤ تا پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، حاکمان و سیاستمداران همگام با نظام های غربی نظریه جدایی دین از سیاست را تبلیغ می کردند تا مردم را از دخالت در سرنوشت خود بازدارند. پس از جنگ جهانی دوم و صف بدنی بلوک غرب و شرق، آمریکا به صورت قدرت خارجی بی رقیب در عرصه سیاست و اقتصاد ایران در آمد.

➤ نکات کلیدی شماره (۲)

➤ آرمان استقلال طلبی مردم پیش از انقلاب در شعار «نه شرقی، نه غربی، جمهوری اسلامی تبلور یافت».

➤ دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی در سطح داخلی:

➤ ۱. نفی مظاهر فرهنگی غرب و مقابله با تهاجم فرهنگی

➤ ۲. عمومی شدن آموزش و ارتقای سطح علمی جامعه

➤ ۳. ارتقای جایگاه زن در اجتماع

➤ ۴. ایجاد روحیه خودباوری

➤ الگوی استعمار و استبداد بر «استحاله فرهنگی» ایران پایه ریزی شده بود.

➤ بدون شک مهم ترین دستاورد اجتماعی انقلاب اسلامی ایران در سطح داخلی، ایجاد روحیه خود باوری است.

➤ اوج خودباوری و شکوفایی شخصیتی در سال های جنگ تحمیلی دیده می شود.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

➤ دستاوردهای فرهنگی انقلاب اسلامی در سطح نظام بین الملل:

➤ ۱. ترویج فرهنگ مردم سالاری و دینی.

➤ ۲. ترویج فرهنگ استقلال خواهی و استکبارستیزی.

➤ ۳. فرهنگ سازی درباره وحدت تمدنی جهان اسلام.

➤ ۴. احیای نقش جنبش های آزادی بخش.

➤ دستاوردهای سیاسی انقلاب اسلامی در سطح نظام بین الملل:

➤ ۱. تأثیر بر شکل گیری برخی از جریان ها و گروه های سیاسی.

➤ ۲. تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر راهبرد قدرت های بزرگ.

➤ نهضت اجرای فقه جعفری پاکستان، یکی از گروه هایی است که موجودیت خود را موهون انقلاب اسلامی ایران می داند و وابسته به جنبش و گروه خاصی نیستند بلکه پدیده ای جدیدند.

➤ نکات کلیدی شماره (۴)

➤ حزب الله لبنان بیش از هر گروه اسلامی - سیاسی دیگر تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران قرار دارد.

➤ حزب الله لبنان، برخلاف جنبش امل، رهبری انقلاب ایران را در دو بعد سیاسی و مذهبی بر پایه اصل ولایت مطلقه فقیه پذیرفته است.

➤ دکترین نیکسون دو رکن دارد:

➤ ۱- ایران به عنوان پایه نظامی و ژاندارم آمریکا

➤ ۲- عربستان سعودی به عنوان پایه اقتصادی

➤ ایران پس از انقلاب، از پیمان سنتو که در راستای اهداف غرب بود، خارج شد.

فصل نهم: آینده انقلاب اسلامی؛ فرصت ها و چالش ها

➤ هدف های یادگیری:

➤ انتظار می رود دانشجو پس از مطالعه این فصل بتواند:

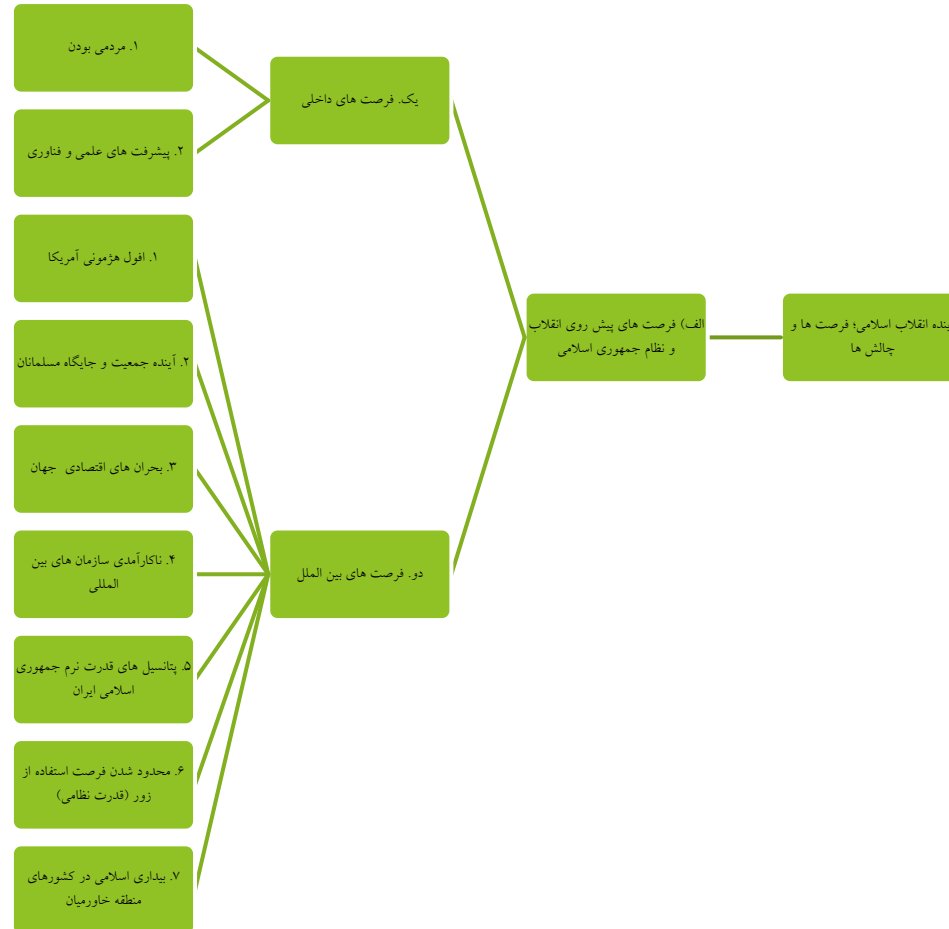
➤ ۱- فرصت های داخلی و بین المللی نظام جمهوری اسلامی ایران را نام برده و درباره هریک از آن ها به اختصار توضیح دهد.

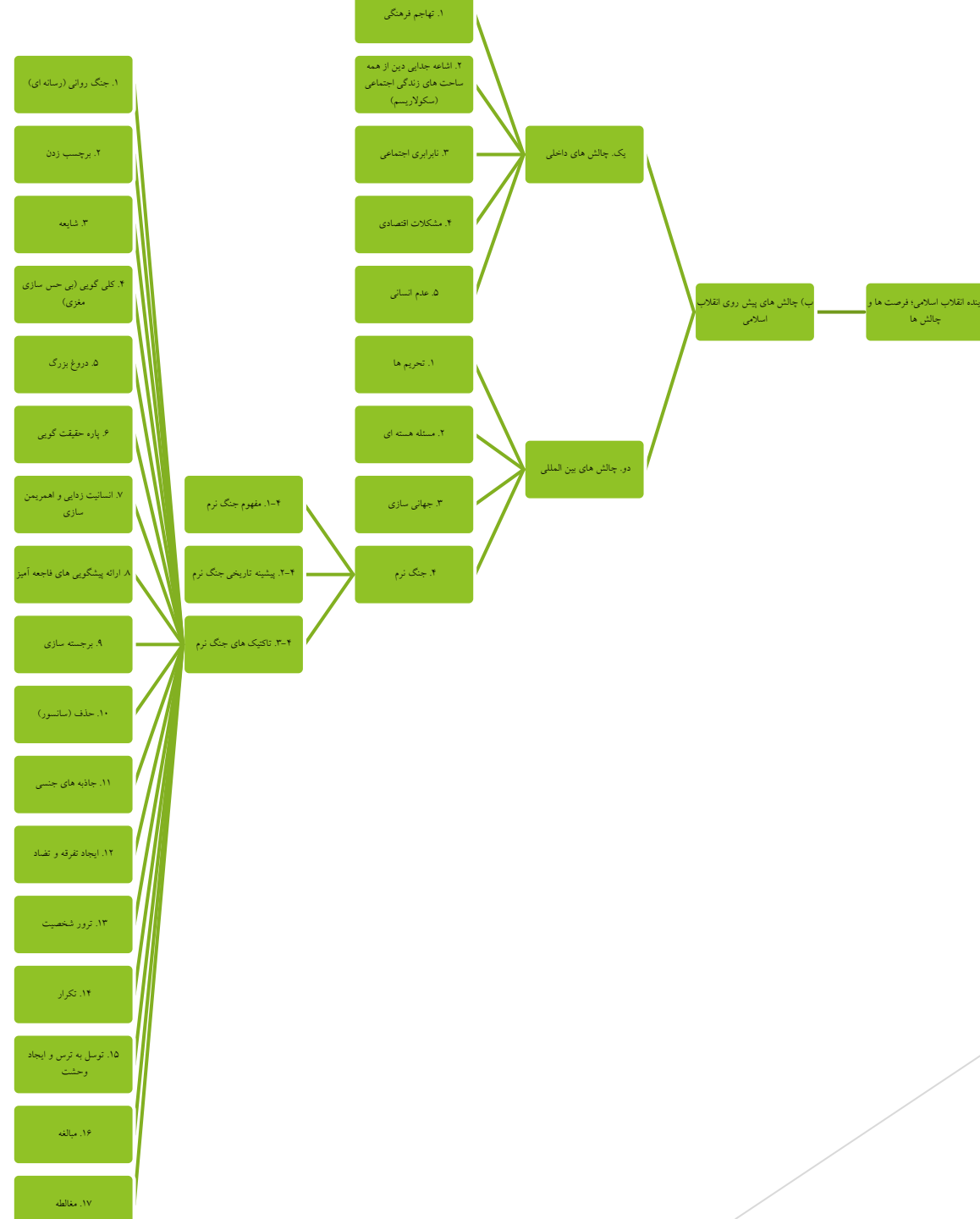
➤ ۲- چالش های داخلی نظام جمهوری اسلامی ایران را نام ببرد و هر کدام را به اختصار شرح دهد.

➤ ۳- ضمن ذکر چالش های بین المللی نظام جمهوری اسلامی ایران، درباره آنها توضیحاتی ارائه دهد.

➤ ۴- درباره مفهوم جنگ نرم و پیشینه آن توضیح مختصری ارائه نماید.

➤ ۵- تاکتیک های جنگ نرم را نام برده و هر کدام از آن ها را تعریف نماید.

➤ نکات کلیدی شماره (۱)

➤ آینده پژوهی به عنوان ضرورتی کارآمد، در جهت برداشتن گام های بلند برای پیشرفت در نظر گرفته شده است.

➤ نظام سیاسی هر اندازه در اداره امور جامعه از مشارکت عمومی بیشتری برخوردار باشد، به همان میزان مقبولیت بیشتری می یابد.

➤ حضور مردم در صحنه برای رفع مشکلات کنونی و آینده انقلاب اسلامی همانند آغاز آن، فرصتی مناسب برای پیشرفت به شمار می آید.

➤ فرصت های داخلی جمهوری اسلامی ایران: ۱. مردمی بودن، ۲. پیشرفت های علمی و فناوری.

➤ فرصت های بین المللی جمهوری اسلامی ایران: ۱. افول هژمونی آمریکا، ۲. آینده جمعیت و جایگاه مسلمانان، ۳. بحران های اقتصادی جهانی، ۴. ناکارآمدی سازمان های بین المللی، ۵. پتانسیل های قدرت نرم ایران، ۶. محدود شدن فرصت استفاده از زور (قدرت نظامی)، ۷. بیداری اسلامی در کشورهای منطقه خاورمیانه.

➤ آمریکا در سال ۱۹۴۱ م وارد جنگ جهانی دوم شد.

➤ نکات کلیدی شماره (۲)

- با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، آمریکا در عرصه بین المللی جایگاه ممتاز یافت.
- از نظر ساموئل هانتینگتون، عصر تک قطبی آمریکا به سوی ساختاری چند قطبی در حرکت است و این ساختار به زودی آشکار می گردد.
- بحران های اقتصادی ۱۹۲۹، ۱۹۳۰، ۱۹۸۷ و ۲۰۰۸ از آمریکا شروع شد.
- بحران اقتصادی ۱۹۲۹ و ۱۹۳۰ سهمگین ترین بحران سده بیستم از آمریکا شروع شد.
- قدرت، کلیدی ترین مؤلفه تعیین کننده مناسبات و جایگاه کشورها در عرصه روابط بین الملل است.
- قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران در این مؤلفه های نمود می یابد: جذب، اقناع و شکل دهی به اموری که برای دیگران رجحان دارد.

➤ نکات کلیدی شماره (۳)

- ایران از حیث فرهنگی و هنر غنی و اصیل، پیشرفت دانش و فناوری اطلاعات و ارتباطات، دارای ظرفیت های بالقوه ای از منظر ابعاد مختلف قدرت نرم است.
- چالش های داخلی جمهوری اسلامی ایران: ۱. تهاجم فرهنگی، ۲. اشاعه جدایی دین از سیاست (سکولاریسم)، ۳. نابرابری اجتماعی، ۴. مشکلات اقتصادی، ۵. علوم انسانی.
- تهاجم فرهنگی، هجوم به حیات معنوی و نظام ارزشی جامعه است.
- حیات هر جامعه به فرهنگ آن جامعه بستگی دارد.
- تهاجم فرهنگی یعنی تهی کردن جامعه از فرهنگ خودی و جایگزینی فرهنگ مورد نظر دشمن.
- براندازی فرهنگی به دو طریق صورت می گیرد: ۱. تبلیغات، ۲. نفوذ و استحاله.
- جدایی دین از همه ساحت های زندگی اجتماعی را سکولاریسم می نامند.

➤ نکات کلیدی شماره (۴)

➤ سکولاریسم عبارت است از رهانیدن اندیشه بشری از دریافت های دینی و شبه دینی و از هم پاشیده شدن همه جهان بینی های بسته و شکستن تمامی اسطوره های فوق طبیعی و نمادهای مقدس.

➤ نابرابری اجتماعی، اصلی ترین چالش برای اهداف سیاسی و فرهنگی انقلاب اسلامی در روندهای آینده به ویژه در عصر جهانی شدن خواهد بود.

➤ یکی از شاخصه های اساسی پیشرفت در هر کشوری، پژوهش درباره علوم انسانی است.

➤ انقلاب اسلامی با طرح شعار استقلال سبب گشایش افق های جدیدی در اندیشه ورزی در خصوص مسائل انسانی گردید.

➤ علوم انسانی در ایران مسئولیت معرفی نظام و انقلاب و حمایت از آن را در دو بعد داخلی و خارجی بر عهده دارد.

➤ نکات کلیدی شماره (۵)

➤ رشته های متعددی در حوزه علوم انسانی وجود دارد که کاملاً تحت تأثیر الگوهای غربی است که این بی گمان مهم ترین دلیل ایجاد انحرافات فکری گسترده در آینده است.

➤ چالش های بین المللی جمهوری اسلامی ایران: ۱. تحریم ها، ۲. مسئله هسته ای، ۳. جهانی سازی، ۴. جنگ نرم.

➤ تحریم های ایران از سال ۱۳۵۸ از سوی آمریکا آغاز گردید.

➤ شورای امنیت، قطعنامه های ۱۷۳۷، ۱۷۴۷ و ۱۸۰۳ را علیه ایران تصویب نمود.

➤ قطعنامه ۱۷۳۷ شورای امنیت درباره پایان دادن به غنی سازی اورانیوم جهت برنامه هسته ای ایران است.

➤ سهم بندی در فرایند جهانی شدن، ارتباط مستقیمی با توانایی و مهارت و دوام بازیگری دارد.

➤ جهانی سازی به عنوان پروژه ای هدفمند، از سوی غرب برای یکسان کردن جهان با فرهنگ خود به کار می رود.

▶ نکات کلیدی شماره (۶)

▶ جوزف نای، جنگ نرم را تلاشی می داند که بر اساس آن دیگران هنجارها و باورهای شما را با کمترین هزینه بپذیرند. هدف از جنگ نرم، براندازی نظام سیاسی یک کشور است. منظور از براندازی نرم، اقداماتی در چارچوب قانون، بدون خشونت و با دخالت بیگانگان است.

▶ نوع نگاه و ارتباطات چهره به چهره و غیر کلامی، ساده ترین و قدیمی ترین روش های عملیات روانی است.

▶ بررسی علمی جنگ نرم، بعد از شروع جنگ سرد آمریکا و شوروی آغاز گردید.

▶ کمیته خطر جاری برای طراحی، تدوین و عملیاتی کردن جنگ نرم، توسط اعضای برجسته سازمان جاسوسی آمریکا و فرماندهان ارشد پنتاگون تأسیس شد.

▶ مهم ترین هدف کمیته خطر جاری، بمباران تبلیغاتی علیه بلوک شرق و به ویژه شوروی بود.

➤ نکات کلیدی شماره (۷)

➤ تاکتیک های جنگ نرم: ۱. جنگ روانی (رسانه ای)، ۲. برچسب زدن، ۳. شایعه، ۴. کلی گویی، ۵. دروغ بزرگ، ۶. پاره حقیقت گویی، ۷. انسانیت زدایی و اهریمن سازی، ۸. ارائه پیشگویی های فاجعه آمیز، ۹. برجسته سازی، ۱۰. حذف (سانسور)، ۱۱. جاذبه های جنسی، ۱۲. ایجاد تفرقه و تضاد، ۱۳. ترور شخصیت، ۱۴. تکرار، ۱۵. توسل به ترس و ایجاد وحشت، ۱۶. مبالغه، ۱۷. مغالطه.

➤ جنگ رسانه ای در فرایند جنگ نرم کاربردی ترین نحوه رویارویی با ملت های جهان است.

➤ در برچسب زدن، رسانه ها واژه های مختلف را به صفات مثبت و منفی بدل می کنند و آن ها را به گروهها یا نهادهای مختلف نسب می دهند.

➤ در اطلاق «بنیادگرایی» به کشورهای مسلمان، از روش برچسب زدن استفاده می شود. تروریسم خواندن مردم فلسطین و لبنان نیز در قالب برچسب زدن می گنجد.

➤ شایعه، انتقال شفاهی پیامی است که برای برانگیختن باور مخاطبان و تأثیر در روحیه آنان صورت می گیرد.

▶ نکات کلیدی شماره (۸)

▶ هر قدر شایعه درباره مسائل «مبهم» و «مهم» باشد، به همان مقدار ضریب نفوذ آن فزونی می یابد.

▶ شایعات دلفینی (غواصی) به تناسب زمان آشکار می گردد و بلافاصله پس از تأثیر گذاری برای مدتی پنهان می شود و دوباره با ایجاد زمینه و انگیزه، خود را آشکار می کند.

▶ کلی گویی تاکتیکی است که در آن تولیدات رسانه های غربی مملو از مفاهیمی مانند جهانی شدن، دموکراسی، آزادی و حقوق بشر است.

▶ کلی گویی را «بی حس سازی مغزی» نیز می نامند.

▶ گوبلز، رئیس دستگاه تبلیغاتی نازی ها در زمان هیلتر، بر دروغ بزرگ از تاکتیک های جنگ نرم تأکید بسیار دارد.

▶ اگر بخشی از خبر نقلشود و بخشی از آن نقل نشود، به تاکتیک پاره حقیقت گویی دست زده ایم.

▶ نکات کلیدی شماره (۹)

- ▶ در حذف (سانسور)، با حذف بخشی از خبر و نشر بخش دیگر، به ایجاد پریش و مهم ترین از آن به ایجاد ابهام می پردازند و به این ترتیب زمینه تولید شایعات گوناگون خلق می شود
- ▶ تاکتیک ایجاد تفرقه و تضاد، موجب عدم انسجام و یکپارچگی و از سویی سبب تزلزل و تنزل اعتماد عمومی مردم می شود.
- ▶ تکرار از نظر روان شناسی در شکل گیری «عادت» بسیار سودمند است.
- ▶ در مبالغه، با اغراق و بزرگ نمایی یک موضوع می کوشند تا واقعیتی را اثبات کنند.
- ▶ روش مغالطه، گزینش و استفاده از اظهاراتی درست یا نادرست است تا بهترین یا بدترین مورد ممکن برای یک اندیشه، برنامه، شخص یا محصول ارائه شود.
- ▶ متخصصان جنگ نرمف مغالطه را با «تحریف» مترادف می دانند.
- ▶ مغالطه، انتخاب استدلال های یا شواهدی است که نظری را تأیید می کند و از این سو چشم پوشی از استدلال ها یا شواهدی است که آن نظر را تأیید نمی کند.